

Filológia

Egy kommunikációelméleti kérdés

A Biblia egy szövegrészének értelmezési problémái a fordítások tükrében (Ján. 21:15–17)

NÉMETH ZSOLT

Az ember mint társaslény a többi emberrel, a társaival kapcsolatát a kommunikáció által tartja fenn. Bármerre megyünk, bármit teszünk, állandóan jelekkel találjuk szemben magunkat. A dolgok sokszor a kódoló akaratától függetlenül is, jelhelyzetbe kerülve, jelként funkcionálnak a dekódolás folyamatában. Gondoljunk csak például Pilinszky Négysorosának utolsó előtti sorára:

„Égve hagyta a folyosón a villanyt”.

Egy spontán, valószínűleg nem közlő szándékkal bíró jelenség, a lámpa égvehagyása a jel, mely arra utal, hogy valaki jelen volt, de már nincs ott. A kontextustól függően a vevő számára ennek különböző üzenetei lehetnek. Tehát PIERCE első trichotómiai tipológiája szerint, egyszeri jelként, itt is egy információátadásról van szó (C. S. PIERCE: A jelek felosztása. in: A jel tudománya, Gondolat, Bp. 1975. 28.p.). Kommunikációról akkor beszélünk, ha a folyamat mindkét oldalról – az adó és a vevő részéről is – szándékoltan jön létre.

A könyvek közlemények, melyek leírt információkat közvetítenek. A Szent Biblia az a közlemény, melyen keresztül Isten tudtára adja teremtményeinek, az embereknek az Ő akaratát, információkat ad önmagáról, a világról, az emberről és kapcsolatukról. Az Igét olvasva nem is gondolnánk, hogy milyen sok kommunikációelméleti kérdést vetnek fel versei.

Vajon mindig azt értjük-e a benne foglaltakon, ami megfelel a kódolás szándékának? Erre a kérdésre a Bibliában is megtaláljuk a választ: „Akinnek van füle hallja” (Mát. 11:15). Vagyis nem mindig. Mit is jelent ez?

Aki ismeri azt a kontextust, melyben a közölt hír az eredeti közlési célnak megfelel, annál megvalósul a „hallás”, vagyis a referenciális funkció (Jakobson: Hang-jel-vers. Gondolat, Bp. 1969. 211.-257. p.). Hogy ki az, akinél ez létrejön, az az Újszövetségből egyértelműen kitűnik: „Aki cselekszi az én mennyei Atyám akaratát” (Mát. 7:21).

Mégis, sokszor keresztény emberek is eltérően értelmezik a benne megfogalmazottakat. Jelen dolgozat egy kis igerész kommunikációelméletileg kimutatható tömeges félreértésével foglalkozik. Az igazolás során nem támaszkodom a régebbi korok bibliafordításaira és nyelvtörténeti adatokra sem. Céloom a ma használatban lévő fordítások és az eredeti szöveg jelentéstani összevetése. A Bibliából vett magyar nyelvű idézeteket a Károlyi Gáspár-féle fordításból írtam ki (a bibliográfiai adatokat lásd az irodalomjegyzékben). Ennek az ígehelynek ilyen szempontú tudományos vizsgálatáról tudomásom szerint még semmilyen publikáció sem született, bár a Római Katolikus Egyház bibliaértelmezésében ez a rész az egyik olyan sarkalatos pont, mely körül a történelem során rengeteg vita alakult ki (lásd később). Ennek megfelelően sok tanulmányt bocsátottak közre a szöveg értelmezését tekintve, de jelen ismereteim szerint egyik sem foglalkozik olyan aspektusból a problémával, mint ez a dolgozat.

A János evangéliuma 21. rész 15–17-es versében a következőket találjuk:

„15. Mikor aztán megebédélének, monda Jézus Simon Péternek: Simon, Jónának fia: jobban szeretsz-é engem ezeknél? Monda néki: Igen, Uram, te tudod, hogy szeretlek téged! Monda néki: Legeltesd az én bárányaimat!
16. Monda néki ismét másodszor is: Simon, Jónának fia, szeretsz-é engem? Monda néki: Igen, Uram, te tudod, hogy én szeretlek téged. Monda néki: Őrizd az én juhaimat!
17. Monda néki harmadszor is: Simon, Jónának fia, szeretsz-é engem? Megszomorodék Péter, hogy harmadszor is mondotta vala néki: Szeretsz-é engem? És monda néki: Uram, te mindent tudsz, te tudod, hogy én szeretlek téged. Monda néki Jézus: Legeltesd az én juhaimat!”

A fenti részt olvasva nem egészen értettem, hogy mi ezekkel a kérdésekkel Jézus szándéka. Mit akar mondani velük? Azt, hogy Péter igazán szereti-e őt? A magyar szövegből egyértelműen úgy látszik, a válasz: igen.

Ha ez így van, akkor számomra értelmetlennek tűnt a kérdés háromszori feltevése. Mivel nem ismertem azokat a magyarázatokat, melyeket az államilag elismert egyházak tanítottak, viszont hallottam eléggé homályos feltevéseket az eredeti szövegnek a fordításoktól való különbözőségét illetően, ezért utánanéztem a Nestle-Aland által összeállított általánosan elismert görög nyelvű Újszövetségben (Nestle-Aland: Novum Testamentum Graece, Deutsche Bibelgesellschaft Stuttgart, 1983).

Döbbsenten tapasztaltam, hogy ott a magyar fordítástól *lényegében* eltérő szövegrész található. Ez a lényegi kérdés – melyre az egész szövegrész épül – a *szeret* szónak a görög nyelvben való különböző jelentései.

A magyar nyelvben a *szeretet* szóval egy fogalmat jelölünk, mely fogalomnak kifejezésére csak ez az egy szó áll rendelkezésünkre. A Magyar szinonimaszótár (Akadémiai K., Bp. 1978) ugyan e szó szinonimájaként megadja még a *szerelem* szavunkat, ezt azonban ma nem ebben az értelemben használjuk. A görög nyelvben két alakilag teljesen különböző szó felel meg a szeretetnek, mivel ebben a kultúrában, ahogy a héberekében is, magának a szeretetnek a fogalma is két részre oszlik (lásd később).

A fent említett igehelyen a magyar fordításban mindhárom kérdés ugyanúgy hangzik el, s a válasz is azt mutatja – mely szintén mindhárom esetben azonos –, hogy Péter és Jézus szemantikai univerzuma fedi egymást, s Péter válasza ezért: igen. Ebből következik is, hogy már a kérdés harmadszori feltevésekor Péter megszomorodik szívében, hogy Jézus miért kérdezi tőle ennyiszor ezt. Talán nem hiszi el neki, hogy az igenlő válasz megfelel a valóságnak? Természetesen nem erről van szó.

A kérdések és a válaszok más-más szóval történnek. Az egyik szó az isteni jellegű szeretetet fejezi ki – melyet a görögben az ἀγάπη szóval jelölnek –, a másik az emberit – melyet a görögben a φιλέω szóval jelölnek. Az isteni szeretet milyenségét Pál apostol a Korinthusiakhoz írt első levelének 13. részében – közismerten a Szeretet-himnuszban – fogalmazza meg:

„1. Ha embereknek vagy angyaloknak nyelvén szólok is, szeretet pedig nincsen én bennem, olyanná lettem, mint a zengő érc vagy pengő cimbalom.
2. És ha jövődőt tudok is mondani, és minden titkot és minden tudományt ismerek is, és ha

egész hitem van is, úgyannyira, hogy hegyeket
mozdíthatok ki helyökről, szeretet pedig nincsen
énbennem, semmi vagyok.

3. És ha vagyonomat mind feléltem is, és ha
testemet tűzre adom is, szeretet pedig nincsen
énbennem, semmi hasznom abból.

4. *A szeretet hosszútűrő, kegyes, a szeretet nem
irigykedik, a szeretet nem kérkedik, nem fuvalkodik
fel,*

5. *Nem cselekszik égtelenül, nem keresi a maga
hasznát, nem gerjed haragra, nem rójja fel a go-
noszt,*

6. *Nem örül a hamisságnak, de együtt örül az
igazsággal,*

7. *Mindent elfedez, mindent hiszen, mindent remél,
mindent eltűr.*

8. *A szeretet soha el nem fogy:* de legyenek bár
jövendőmondások, eltöröltetnek; vagy akár
nyelvek, megszűnnek; vagy akár ismeret, eltöröl-
tetik.

9. Mert rész szerint van bennünk az ismeret,
rész szerint a prófétálás:

10. De mikor eljő a teljesség, a rész szerint való
eltöröltetik.

11. Mikor gyermek valék, úgy szóltam, mint
gyermek, úgy gondolkodtam, mint gyermek, úgy
értettem mint gyermek: minekutána pedig fér-
fivá lettem, elhagytam a gyermekhez illő dol-
gokat.

12. Mert most tükör által homályosan látunk,
akkor pedig színről-színre; most rész szerint van
bennünk az ismeret, akkor pedig úgy ismerek
majd, a mint én is megismertettem.

13. Most azért megmarad a hit, remény, szeretet,
e három; ezek között pedig legnagyobb a szeretet."

Ez a szeretet az élet teljes odaadását jelenti a másíknak:

„Nincsen senkiben nagyobb szeretet annál, mint-
ha valaki életét adja az ő barátaiért." (Ján.
15:13)

Itt is az ἀγάπη-ről van szó. Ez az „isteni szeretet" fogalom elsődlegesen nem érzelem, sőt annál sokkal
több összetevőt tartalmaz, *transzcendens a szó isteni értelmében* – pl. Ján. 5:42; Ján. 2:5. A másik – az
„emberi szeretet" fogalom – profán jelentésármialatot tartalmaz, ez érzelmi és etikai jellegű – Mát. 10:37;
Mát. 23:6; Luk. 20:46; Ján. 12:25. – (A Patristic Greek Lexicon. Oxford University Press, 1961.).

Az „emberi szeretet" szóból – φιλέω – képezik a barát szót is – bibliai idézetek alapján
ApCsel. 10:24; 19:31; Jak. 4:4 –, és képezik belőle a *szeretevendégség* szót – Róm. 12:13; Tit. 1:8; Zsid. 12:13
–, de képezik belőle a csók szót is – Mát. 26:48; Mk. 16:44; Luk. 22:47; Luk. 7:45; Luk. 22:48.

Az eredeti szövegben Jézus szó szerint ezt kérdezi:

„15. Ὅτε οὖν ἠρίστησαν
λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ ὁ
Ἰησοῦς· Σίμων Ἰωάννου,
ἀγαπᾷς με πλεον τούτων;
λέγει αὐτῷ· ναὶ κύριε, σὺ
οἶδας ὅτι φιλῶ σε. λέγει
αὐτῷ· βόσκει τὰ ἄρνια μου.”

„15. Mikor aztán megebedélének, monda Jézus
Simon Péternek: Simon, Jónának fia: jobban
szeretsz-e engem ezeknél? Monda néki: Igen,
Uram, te tudod, hogy szeretlek téged! Monda
néki: Legeltesd az én bárányaimat!”

A görög szövegben látjuk, hogy a kérdés az, hogy Péter isteni jellegű szeretettel szereti-e Jézust. A 15. versben az ἀγαπᾷς szó után a πλεον szó áll, mely a πολὺς 'sok' számnév középfokú alakja. Tehát itt Jézus nemcsak arra kíváncsi, hogy e szeretet isteni jellegű-e, hanem a középfokból – *jobban*-nak fordíthatjuk – kiderül arra utal, hogy előrehaladottabb-e az isteni szeretetben Péter a többiekénél. A válasz:

„ναὶ κύριε, σὺ οἶδας ὅτι
φιλῶ σε.”

„Igen, Uram; te tudod, hogy szeretlek téged!”

A magyar szövegből azt látjuk, hogy Péter ugyanarra a *szeretet* szóra, amelyre Jézus kérdezett, igennel válaszol. A görög szövegben viszont Jézus ἀγαπάω-val kérdez, de Péter φιλέω-val válaszol.

Rögtön szembetűnik, hogy csak akkor igenlő Péter válasza, ha az ἀγαπάω és φιλέω szavak teljes szinonimák. Ez azonban nem igaz, mert nem olyan különböző hangalakú szavakról van szó, melyek azonos jelentésűek, hanem olyanokról, amelyek *csak rokon* jelentésűek. Akkor mit jelenthet a ναὶ κύριε? A magyar fordítás „Igen, Uram”-mal fordítja – vagyis ez is alátámasztja az igenlő választ. Ez azonban a fent említettek alapján nem helytálló. Akkor miről is lehet szó? A ναὶ szó a görögben nemcsak 'igen'-t, hanem 'valóban'-t is jelent. Péter ezzel azt fejezi ki, hogy belátja a kérdés jogosságát, vagyis hogy a probléma *valóban* fennáll. Tehát „Valóban, Uram, én emberileg szeretlek téged”.

A szó jelentésének súlyát az első kérdésnél azonban még nem érzi. A 16. versben az első pillanatban úgy tűnik, hogy ugyanaz a kérdés hangzik el. Hasonlítsuk össze a 15. verssel. A 16. versben ezt olvashatjuk:

„16. λέγει αὐτῷ πάλιν Δεύ-
τερον· Σίμων Ἰωάννου, ἀγα-
πᾷς με; λέγει αὐτῷ ναὶ κύ-
ριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε.
λέγει αὐτῷ ποιμαίνε τὰ πρό-
βατά μου.”

„16. Monda néki ismét másodszor is: Simon,
Jónának fia, szeretsz-e engem? Monda néki:
Igen, Uram, te tudod, hogy én szeretlek téged.
Monda néki: Órizz az én juhaimat!”

A kérdésnél és a feleletnél a 15. versben a mondanivaló alapjául szolgáló szavak itt is különböznek egymástól. Ha jobban megnézzük azonban a 16. verset, látjuk, hogy hiányzik a πολὺς számnév középfokú alakja, a πλεον. Tehát itt Jézus már nem arra kérdez, hogy előrehaladottabb-e Péter az isteni természetű szeretetben, hanem arra, hogy a szeretet, mely Péterben van, isteni jellegű-e egyáltalán.

A 17. vers a következőképp hangzik:

„17. λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον·
Σίμων Ἰωάννου, φιλεῖς με;
ἐλυπήθη ὁ Πέτρος ὅτι εἶπεν
αὐτῷ τὸ τρίτον· φιλεῖς με;
καὶ λέγει αὐτῷ· κύριε,
πάντα σὺ οἶδας, σὺ γινώσκεις
ὅτι φινῶ σε. λέγει αὐτῷ [ὁ
Ἰησοῦς] βόσκε τὰ πρόβατά
μου.”

„17. Monda néki harmadszor is: Simon, Jónának fia, szeretsz-e engem? Megszomorodék Péter, hogy harmadszor is mondotta vala néki: Szeretsz-e engem? És monda néki: Uram, te mindent tudsz, te tudod, hogy én szeretlek téged. Monda néki Jézus: Legelted az én juhaimat!”

Az előző két kérdést a 17. versben létrejövő megvilágosítás miatt tette fel Jézus. Itt ugyanis a kérdés már nem az αγαπάω szóval hangzik el, hanem Jézus azt kérdezi, hogy akkor emberi szeretettel – φιλέω-val – szereti-e Őt Péter. Vajon miért nem αγαπάω-val kérdez Jézus?

Ha megfigyeljük az előző két verset, fokozatosságot látunk bennük – az ἀγαπᾷς πλεον és az ἀγαπᾷς különbségét tekintve. A harmadik kérdés pedig e fokozatosság következményeként létrejövő konzekvens kérdés. Ez a rész rögzíti rávezető kérdés formájában Péternek a Krisztushoz való viszonyát. A válasz megegyezik a kérdezett szóval, de még előtte tényként közli az Ige, hogy Péter szíve megszomorodott. Vagyis Jézus e kérdések által vezeti rá Pétert arra, hogy döbbenjen rá, milyen lényeges pont az Istenhez való viszonyban, hogy szeretete hitével párhuzamosan egy más dimenzióban létezzen. Ennek eredménye, hogy Péter – mikor „megnyílnak szemei”, és rájön a probléma fontosságára – megszomorodik a szívében, hiszen látja, hogy nem tud mást mondani: az igazság az, hogy még emberi szeretettel szereti Őt. Ennek ellenére az Isten Fia mindhárom kérdés után rábízta a gyülekezet vezetését. Hogy miért? Mert pontosan tudta, hogy a megtérés és újjászületés eredménye és velejárója az isteni jellegű szeretet kitöltése az emberre a Szent Szellem által (Róm. 5:5).

A Lukács-evangélium 22. részének 32. versében meg is mondja Péternek a Názáreti, hogy majd ha idővel megtér, ő erősítse barátait. Péternek is szüksége volt a teljes megtérésre ahhoz, hogy ἀγάπη-val szeressen. Jézus tudta, hogy mivel imádkozott érte, Péter megtér, mert imája meghallgatásra talál.

A görög szöveget látva tehát kitűnik, hogy a kérdés háromszori feltevése nem a válasz többszöri elismétlésével történő bizonyítása végett hangzik el. Jézus így a fokozatokkal érzékeltetve mutatja be a helyzetet.

A fentiekből látszik, hogy a magyar fordításban közöltek nem tartalmazzák az eredeti mondanivalót. Ez információvesztés, melyet a következő táblázattal érzékeltethetünk:

	Jézus	Péter
Görög	I. ἀγαπᾷς με πλέον? II. ἀγαπᾷς με? III. φιλεῖς με?	φιλῶ σε φιλῶ σε φιλῶ σε
Magyar	I. szeretsz? II. szeretsz? III. szeretsz?	szeretlek szeretlek szeretlek

Mivel az Evangéliumok Isten kijelentett Igéjét tartalmazzák, azok számunkra is jelentést hordoznak. Ahhoz, hogy itt a referenciális funkció (lásd Jakobsonnál) megvalósulhasson, nem elég a közös kódrendszer ismerete – a fordításoknál tehát az adott nyelvnek valamilyen szintű ismerete –, hanem azt azonosan is kell értelmezniük a dekódolóknak, hogy létrejöhessen ugyanaz az üzenet. Ha azonban a vevő nem azt érti a mondottakon, amit a közlő kifejezni szándékozott, akkor kommunikációs zajjal állunk szemben. Nos, ebben az esetben miről lehet szó?

Első lehetőség: A fordító vagy a fordított nyelvet vagy azt a nyelvet, amelyre fordított, nem ismeri a lefordításhoz szükséges szinten. Mivel megnéztem a magyar protestáns és katolikus, régebbi és újabb bibliafordításokat is (vö: irodalomjegyzék), s mindegyiknél ugyanezt tapasztaltam, kétségeim eloszlátása végett idegen nyelvű bibliafordításokat is átnéztem.

Az alábbiakban közlöm az általam vizsgált idegen nyelvű fordításokat:

1. Vulgata

„15. Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro
Jesus: Simon Joannis *diligis* me *plus* his? Dicit ei:
Etiam, Domine, tu ocisquia amo te dicit ei:
Pasce agnos meos.

16. Dicit ei iterum: Simon Joannis, *diligis* me?
Ait illi: Etiam, Domine, tu scis quia amo te.
Dicit ei: Pasce agnos meos.

17. Dicit ei tertio: Simon Joannis, *amas* me?
Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio:
Amas me? et dixit ei: Domine, tu omnia nosti
tu scis quia amo te. Dixit ei: Pasce oves meos.”

(In: Aloisius Grammatica Bibliorum Sacrorum Juxta Vulgatum
Clementinam, Nova Editio, MCMLI.)

2. Szlovák:

„15. Keď si zjedli, riekol Ježiš Šimonovi Petrovi: Šimon, syn Jonášov, *miluješ* ma *väčšmi* ako tito? Odpovedal Mu: A'no, Pane, Ty vieš, že Ťa *milujem*. Riekol mu (Ježiš): Pas mojich baránkov!

16. Po druhý raz spýtal sa ho zase: Šimon, syn Jonášov, či ma *miluješ*? A on Mu odpovedal: A'no, Pane, Ty vieš, že Ťa *milujem*. Riekol mu: Pas moje ovečky!

17. Aj po tretí raz sa ho spýtal: Šimon, syn Jonášov, či ma *miluješ*? Peter sa zarmútil, že sa

ho po tretí raz spýtal: Či ma miluješ? a odpovedal Mu: Pane, Ty vieš všetko! Ty vieš, že Ťa milujem. Riekol mu Ježiš: Pas moje ovečky!"

(Nova Zmluva a Zalmj, Vydala Slovenska Evanjelická Cirkev A.V. V CSSR, 1984.)

3. Angol

„15. After breakfast, Jesus said to Simon Peter, 'Simon son of John, do you *love* me *more* than all else?' 'Yes, Lord,' he answered, 'you know that I *love* you.' 'Then feed my lambs', he said.

16. A second time he ask 'Simon son of John, do you *love* me?' 'Yes, Lord, you know I *love* you.' 'Then tend my sheep.'

17. A third time he said, 'Simon son of John, do you *love* me?' Peter was hurt that he ask him a third time, 'Do you *love* me?' 'Lord,' he said, 'you know everythinge you know I *love* you.' Jesus said 'Feed my sheep.'

(The New English Bible, Oxford University Press Cambridge University Press 1970.)

4. Német

„15. Als sie gegessen hatten, sagte Jesus zu Simon Petrus: Simon, Sohn des Johannes, *liebst* du mich *mehr* als diese? Er antwortete ihm: Ja, Herr, du weißt, daß ich dich *liebe*. Jesus sagte zu ihm: Weide meine Lammer!

16. Zum zweitenmal fragte er ihn: Simon, Sohn des Johannes, *liebst* du mich? Er antwortete ihm: Ja, Herr, du weißt, daß ich dich *liebe*. Jesus sagte zu ihm: Weide meine Schafe!

17. Zum drittenmal fragte er ihn: Simon, Sohn des Johannes, *liebst* du mich? Da wurde Petrus traurig, weil Jesus ihn zum drittenmal gefragt hatte: Hast du mich *lieb*? Er gab ihm zur Antwort: Herr, du weißt alles; du weißt, gab ich dich *liebhabe*. Jesus sagte zu ihm: Weide meine Schafe!

(Einheitsübersetzung der Heiligen Schrift DIE BIBEL, Psalmen und Neues Testament Ökumenischer Text, Katholische Bibelanstalt, Stuttgart)

A Vulgátát kivéve az adott idegen nyelvű fordításokban is a magyarokéhoz hasonló tévedést látunk. A Vulgata szövegének előzőri elolvasásakor azt tapasztaljuk, hogy a görögéhez hasonlóan itt is két különböző szót találunk a „szeretet” fogalmának meghatározására. Én azonban megnéztem a Latin nyelv szótárát (összeállította: Dr. Finály Henrik, Bp. 1888, Franklin), és megkerestem az *amo* és a *diligo* szavak jelentését, melyek a latin fordításban a *φιλέω* és *ἀγαπάω* szavak helyén állnak.

Az *amo*, mely a *φιλέω* fordítása a Vulgátában, a fenti szótár alapján elsősorban a 'feleséget, fiát, hazáját, emberi dolgokat szeretni' jelentéssel bír, de jelenti az istenek szeretetét is. A *diligo*, mellyel az *ἀγαπάω* szót fordították, 'kiszemelni, kiválasztani, szeretni' és néha az 'érzékileg szeretni' jelentéstartalmat

is hordozza. A fentiekből kitűnik, hogy bár e két szó egymásnak nem teljes szinonimája, mégis az eltérés jellege más, mint a görögben. A dolgozat elején viszont már megállapítottuk, hogy az ἀγαπάω és φιλέω olyan különböző hangalakú szavak, melyek összefüggő, de nem azonos, illetve hasonló jelentéssel bírnak. A fordítói szándékot itt még láthatjuk, de a fordítás nem egyenértékű az eredeti szöveggel. Mivel az előzőekből kitűnik, hogy a félrefordítás nem egyedi eset, így az első lehetőséget egyértelműen ki lehet zárni.

Tettem egy próbát, hogy ugyanennek a görög nyelvű szövegnek a fordítása a gyakorlatban hogyan történik. Ezért megkértem egy ógörög szakos hallgatót (p.c.), hogy fordítsa le ezt a szöveget. Az általa készített fordítás a következő:

„15. Mikor tehát megebédeltek, azt mondja Jézus Simon Péternek: Simon, Jónának fia, jobban szeretsz-e engem, mint *őker*? Azt mondja neki: Uram, te tudod, hogy szeretlek téged. Azt mondja neki: Tápláld az én báránykáimat!

16. Újra azt mondja neki másodszor: Jónának fia, Simon, szeretsz-e engem? Azt mondja neki: Ó, Uram, te tudod, hogy igazán szeretlek téged. Mondja neki: Őrizd az én birkáimat.

17. Mondja neki harmadszor: Jónának fia, Simon, szeretsz-e engem? Péter megszorodott, hogy harmadszor is mondja neki: szeretsz-e engem? És mondja neki: Uram, te mindeneket tudsz, te tudod, hogy szeretlek téged. Mondja neki Jézus: Legeltesd az én bárányaimat!”

A fenti fordításban még több hibát figyelhetünk meg. A fordító ugyan érzekelte a különbséget, amiről szóban tájékoztatott is. Elmondása szerint azonban ő nem rendelkezik a kontextus olyan ismeretével, amellyel pontos fordítást tudna adni. Ez érthető is, mivel a fordítandó nyelvben szereplő jelentések nincsenek meg megfelelő árnyalatban a célnyelvben. És ez a *második lehetőség*:

Felmerül a kérdés, hogy ebben az esetben mit lehet tenni. Gondoljunk például Mallarmé verseire, melyeket magyarra lefordítani szintén nagyon nehéz. Egy közismert irodalomtörténésztől, dr. Fried Istvántól hallottam (p.c.), hogy Mallarmé verseivel nem is érdemes annak foglalkozni, aki nem ismeri elég mélyen a francia nyelvet, mert a verseiben lévő szavak értelmezési lehetőségei a megfelelő magyar szavak alapján egyáltalán nem tűnnek ki. Akkor tényleg nem érdemes vele foglalkoznunk?

Ez Mallarmé esetében még megoldásként szóba jöhet, viszont a Biblia esetében nem. A Biblia, az Újszövetség, János evangéliuma nemcsak egy szűk elit körhöz, hanem a világ összes emberéhez szól. Véleményem szerint ilyen esetben a tartalom sokkal fontosabb, mint a vers ritmikai jellege – bár a Biblia verseiről lévén szó, ilyenről kevésbé beszélhetünk –, tehát a szó jelentését pontosan körül kellene írni. Az információ így nem sérülne a közlésfolyamat során. Elkészítettem egy általam helyesnek vélt fordítást, melyet az alábbiakban meg is adok:

„15. Mikor aztán megebédeltek, azt mondta Jézus Simon Péternek: Simon, Jónának fia, előbb vagy-e irántam az *isteni szeretetben* a többiekénél? Mondta Neki Péter: Valójában Uram, Te tudod, hogy én *emberi szeretettel* szeretlek Téged. Mondta neki Jézus: Legeltesd az én bárányaimat.

16. Ismét mondta neki másodszor: Simon, Jónának fia, *isteni szeretet van-e benned* irántam? Mondta Neki Péter: Valójában Uram, Te tudod,

hogy én *emberi szeretettel szeretlek* Téged. Mondta neki Jézus: Őrizd az én juhaimat.

17. Ezért mondta neki Jézus harmadszor: Simon, Jónának fia, *emberi szeretettel szeretsz* engem? Megszomorodott Péter a szívében, hogy harmadszorra azt mondta neki: *emberi szeretettel szeretsz* engem? Valójában – mondta Péter – Uram, Te mindent látsz, Te tisztában vagy azzal, hogy *emberi szeretettel szeretlek* Téged. Mondta neki Jézus: Legeltesd az én bárányaimat.”

A 17. vers elején a 'τὸ' szót 'ezért'-nek fordítottam az értelmezés miatt. A Györkössy-Kapitánffy-Tegyei: Ógörög-magyar nagyszótár (Bp. 1990. Akadémiai K.) 'ὁ' szavának c pontjában a 'τὸ' szó mellett ez a jelentés is szerepel. Később ezt a szót mutató névmásként fordítom. Ilyen jelentéssel is bír. A 17. vers elején a τὸν csak a kérdés harmadszori tényére, s nem a kérdés harmadszori hasonló tartalmára utal.

A továbbiakban bemutatom, hogy e tévedés a történelem folyamán milyen következményeket vont maga után a Biblia értelmezésében.

A Római Katolikus Egyházban ma e szövegrész magyarázata a kérdés és felelet ismételtsére épül. Tanításuk szerint Jézus itt Péter háromszori megtagadásának megfelelően vezeklésképpen háromszor követeli a szeretet megvallását (Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás Szt. István Társulat Apostoli Szenszék Kiadó, Bp. 1982. 1239. p.). A megtagadás a János 18:17–27-ig tartó versekben található.

Az előzőekből kiderül, hogy ez egyáltalán nem helytálló álláspont, mert maga a kérdés és felelet ismételtsére épülő kiindulópont is hibás. Azonkívül sehol nem írja az Újszövetség, hogy bűneinkért vezekelni kellene, hiszen akkor Jézus megváltására nem lenne szükségünk. Akkor mindenki maga lenne képes megigazulni. Ez a Biblia mondanivalójával teljesen szembenáll (Zsolt. 49.).

ALOISIUS *Grammatica* című munkájában (lásd az idrodalomjegyzékben) minden bibliai igehely értelmezésének katolikus egyháztörténeti körülményeit megtaláljuk. Ebben olvasható, hogy II. Pius pápa értelmezte először hivatalosan ezt az igehelyet. Azért volt szükség a pápa által jóváhagyott hivatalos értelmezésekre, mert eltérő vélemények alakultak ki az adott igehely mondanivalója szempontjából.

A fennmaradt és köze is adott különböző értelmezések problematikája inkább az adott szövegek szintaxisán, mint a szavak jelentésén alapult. Pl. EKKARDI (I. Aloisius munkájában) is – hasonlóképpen a fentiekben megadott spontán fordításhoz – úgy értelmezte a 15. vers elejét, hogy azt kérdezi Jézus Pétertől: jobban szereti-e Őt, mint a többieket. Ha megvizsgáljuk a szó jelentését, akkor egyértelműen ki lehet zárni azt a lehetőséget, hogy ez lenne a szöveg értelme. Azonkívül Jézus a következő versben a szeretet milyenségére és nem előrehaladottságának fokára kérdez rá. Épp a következő versekben megnyilvánuló fokozatosság és a szavak jelentése zárja ki Ekkardi értelmezésének helyességét. Ekkardi elképzelését XIII. Leó pápa az Immortale Dei című munkájában cáfolta meg.

Az 1869–70-es I. vatikáni zsinaton épp az igazolás megcáfolásának veszélye miatt a Mát. 16:17–19-es versének és Ján. 21:15–17-es versének újabb értelmezési lehetőségét katolikus teológusok számára megtiltották. Viszont az előzőekből, azt hiszem, nyilvánvalóan kitűnik, hogy a hivatalosan elfogadott katolikus értelmezés teljesen hibás az igehely szövegének pontos ismeretében.

Később stilisztikai vizsgálatokat hajtottak végre a János evangéliumán. Herbert Haag Bibliai lexikonában (Apostoli Szenszék könyvkiadója, Bp. 1989.) azt olvashatjuk, hogy az evangélium – pl. a szavak következtlen használata miatt – nem egységes. Sőt, a teljes stilisztikai következtlenység alapján feltételezik, hogy a János-evangélium legvége – épp a vizsgált rész – egy későbbi betoldás, úgy is mondhatnánk, apokrif irat.

Bizonyos voltam abban, hogy ez az adott igehelyet tekintve nem igaz, mivel a dolgozatom elején azt fejtegettem, hogy épp stilisztikailag és logikailag mennyire egymásra épül a szöveg. Vagyis retorikailag teljesen megszerkesztett, célirányos textus. Hogy állításomat igazolni tudjam, utánanéztam az egész Újszövetségben,

hogy milyen következetességgel vagy következetlenséggel használja az Ige az ἀγαπάω és a φιλέω szavakat.

E dolgozat keretében nem szándékozom kifejtetni az eredményeket az egész Újszövetségre vonatkozóan – ezt további feladatként megjelölöm –, viszont a János evangéliumára építve fogom igazolni hipotézisemet.

Először is két nagyon érdekes dolgot figyelhetünk meg. Istennek a felénk árasztott szeretetét a János evangéliuma mind az ἀγαπάω (Ján. 15:9; Ján. 17:26), mind a φιλέω (Ján. 5:20; Ján. 16:27,a) szóval jellemzi. Hogyan lehet ez, mikor azt állítottuk, hogy az isteni jellegű szeretet az ἀγάπη?

Isten azokat az embereket szereti φιλέω-val, akik Jézust ἀγαπάω-val fogadták el. Az ilyeneknek Isten a barátjuk – a görög φίλος-szal jelöli a barát szót (pl. Ján. 3:29). Ha az Ó- és Újszövetséget végigkövetjük, látjuk, hogy Isten az emberrel egy házassági kapcsolatban volt (pl. Hós. 2. – különös tekintettel a 18,19-es versre), mely Isten önzetlen, de a Sátánnal szemben való féltő szeretetére épült. A Sátántól való féltés szempontjából ilyen ez a szeretet, bár fő jellemzője nem ez, hanem a baráti kapcsolat. A φιλέω-szereteten azonban vannak különbségek, nemcsak fokot, hanem minőséget illetően is.

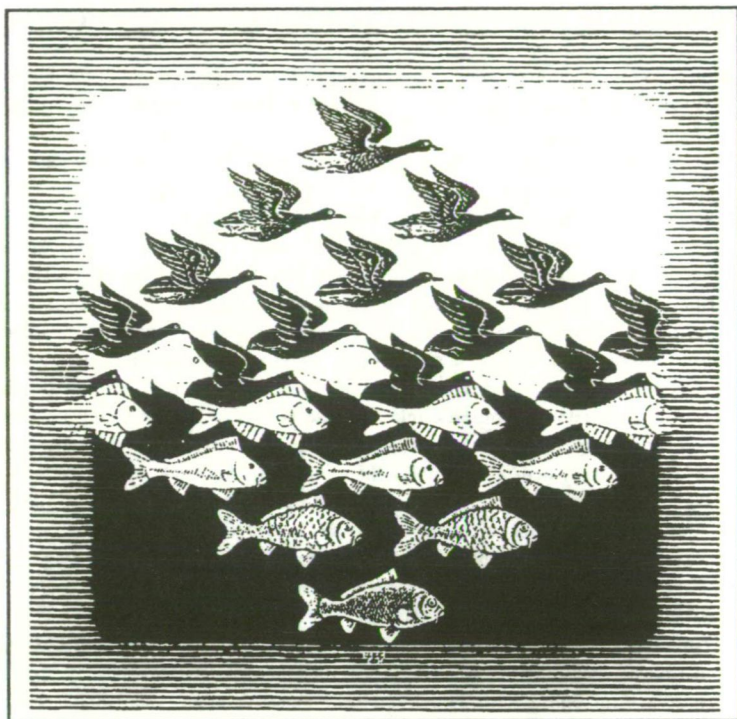
Jézus Krisztus szeretete az emberek felé egy esetet kivéve ἀγάπη-szeretet. A Bibliában több helyen találunk példát arra, hogy az emberek azt mondják, hogy más embert – pl. Lázárt, Mártát, Máriát – φιλέω-val szeretett. Ezt azonban nem az Ige állítja, hanem mások mondják róla. Egyetlen igehely van arra, melyben az Ige maga jelenti ki, hogy Jézus Krisztus φιλέω-val szeret valakit, ez pedig Jézus szeretett tanítványa, János (Ján. 20:2). Máshol a János iránt való szeretete is ἀγάπη. Mivel az ἀγαπάω egy teljesen más dimenzióban létezik, így nem lehet párhuzamot vonni a φιλέω megnyilvánulásai és az ἀγαπάω között. Tehát az sem igaz, hogy a János-evangélium következtelen lenne e szavak használatában.

Ha végigkövetjük a János-evangélium 21. rész 15–17-es versének – vagyis a két szó értelmezésének – a kétezer év alatt bekövetkezett félreértését, mindjárt láthatjuk, hogy egy nem közvetlen kommunikációban létrejövő információsérülésnek milyen súlyos következményei lehetnek.

Véleményem szerint ehhez hasonló félreértések nemcsak egy egyház tanításában vannak, hanem minden olyan tanításban, amit nem a Szent Szellem jelentett ki, és nem is a Bibliából vesznek. Mivel a tanítások elfogadtatásához keresik az igei alapokat, és nem az Igéből kapják a tanításokat, így az Írás félreértése szükségszerű.

Sokszor halljuk a Bibliáról, hogy épp az benne a nagyszerű, hogy mindenki számára mást mond. Az emberek nagy többsége csodálatos irodalmi műnek tartja. Vizsgálgatják különféle szempontok szerint. Vannak, akik hívőnek hiszik magukat, de ugyanúgy, mint azok, akik nem hisznek igazságában, preconcepcióik alapján keresik saját elképzeléseikre a megfelelő válaszokat benne. Az Írás pedig azt mondja: „a betű megöl, a lélek pedig megelevenít” (2. Kor. 3:6). Itt nem emberi lélekről van szó, hanem szellemről. A lélek és szellem különbözőségét Pál az 1. Korinthusi levél 2. részének 10b–16 verseiben jól érzékelteti. (A Csia Lajos által fordított Újszövetségben eredeti szövegű fordítást találunk.) Az Ó- és Új Testamentumot nem irodalmi műnek szánták, bármekkora is a hatása az irodalomra. Maga a Biblia mondja a 2. Korinthusi levél 6. részének 6b versében, hogy akiket nem Isten vezet a megértésben, legyen annak az illetőnek bármekkora a lexikális tudása is, következtetéseit hiábavalókká lesznek. Olyan ez, mint amikor egy számítógépen olyan programmal próbálunk értelmezni egy másik szövegszerkesztő által megírt programot, mely vele nem kompatibilis. Ebben az esetben értelmetlen jelek jelennek meg a monitoron, mivel a program nem rendelkezik az értelmezés képességével. Azt mondja erről Jézus Krisztus: „Hálákat adok néked Atyám, mennynek és földnek Ura, hogy elrejtetted ezeket a bölcsék és értelmesek elől, és a kisdedeknek megjelentetted.” (Máté 11:25) Úgy gondolom, hogy Isten kijelentésének megértéséhez nem görögül kell tudni, hanem szorgalmasan keresni az igazságot, akkor is ha annak elfogadása első pillanatban túl nehéznek tűnik is, és saját elképzeléseinkkel ütközik. Isten szava mondja a bölcsességről: „a kik engem szorgalmasan keresnek, megtalálnak” (Péld. 8:17b) és „Ha pedig valakinek közületek nincs bölcsessége, kérje Istentől” (Jak. 1:5a). Azonban, ha valaki saját elképzelését akarja igazolni a Biblia szavaival, és nem törekszik élő kapcsolatra a Szent Szellemmel, annak számára az igazság megtalálása nem is elsődleges szempont.

IRODALOM

- ALOISIUS: *Grammatica Bibliorum Sacrorum Juxta Vulgatam Clementinam*. Nova Editio, MCMLI.
 NAGY ÁRPÁD: *Bevezetés a kommunikációelméletbe*. Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola, Szombathely 1986.
 NESTLE-ALAND: *Novum Testamentum Graece*. Deutsche Bibelgesellschaft Stuttgart, 1983.
 R. JAKOBSON: *Hang, jel, vers*. Gondolat, Bp. 1969. 211–257. p.
 Magyar szinonimaszótár. Akadémiai K, Bp. 1978.
 ALOISIUS: *Grammatica Bibliorum Sacrorum Juxta Vulgatam Clementinam*, Nova Editio, MCMLI.
 C. S. PIERCE: *A jelek felosztása*. In: *A jel tudománya*, Gondolat, Bp. 1975. 28.p.
A Patristic Greek Lexicon. Oxford University Press, 1961.
 DR. FINÁLY HENRIK: *A latin nyelv szótára*. Franklin Bp. 1888.
 GYÖRKÖSSY-KAPITÁNYFÉNY-TEGYEY: *Ógörög-magyar nagyszótár*. Bp. 1990. Akadémiai K.
 HERBERT HAAG: *Bibliai lexikon* Bp. 1989. Apostoli Szentszék Könyvkiadója.
 Összevességi és Újszövetségi Szentírás. Bp. 1982. Szt. István Társulat Apostoli Szentszék Kiadó.

A vizsgált magyar nyelvű fordítások

- Szent Biblia*. Magyar nyelvre fordította KÁROLYI GÁSPÁR, Kiadja a Magyarországi Református Egyház, Bp. 1959.
 Az Új Testamentum Csia Lajos fordítása szerint, Univerzális Bibliaiskola 1978.
Biblia. Szent István Társulat, Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Bp. 1982.

A vizsgált idegen nyelvű fordítások

- Nova Zmluva a Zalmu*, Vydala Slovenska Evanjelicka Cirkev A. V. V CSSR, 1984.
The New English Bible. Oxford University Press Cambridge University Press 1970.
Einheitsübersetzung der Heiligen Schrift DIE BIBEL. Psalmen und Neues Testament Ökumenischer Text, Katholische Bibelanstalt, Stuttgart